

Живопис бароко та класицизму

Бароковий живопис відобразив нові уявлення про цілісність, безмежність і різноманітність світу, про його драматичну складність і постійну мінливість. Найяскравіше це світовідчуття втілювалося у творчості італійця *Мікеланджело Мерізі да Караваджо (1571–1610)* та нідерландця *Пітера Пауля Рубенса (1577–1640)*.

Полотна Караваджо «Коронування терновим вінком», «Мучеництво святого Матея», «Се Людина» повняються винятковою драматичною силою. Емоційну напругу, гостроту почуттів, філософський підтекст образів у цих картинах художник передає через різке протиставлення світла й тіні, виразну простоту жестів, енергійність і насиченість кольорів. Митець не зосереджується на ідеалі, він сприймає життя як єдність протилежних начал.

Інший приклад такого бачення світу – натюрморт «Кошик з фруктами», що поєднує художню вивіренисть і простоту зображення. Дари природи на картині ніби випромінюють тепле світло, але достиглих плодів і соковитого листа вже торкнулася рука часу. Захоплення життям і сумні роздуми про його сутність завжди поряд.

М. да Караваджо.

Коронування терновим вінком. Бл. 1607 р.

М. да Караваджо.

Кошик із фруктами. Бл. 1596 р.

П. П. Рубенс.

Алегорія Фортуни та Чесноти.
XVII ст.

Ж.-Л. Давід.

Присяга Гораціїв.
1784 р.

Утілюючи прагнення до ідеалу характерними для бароко засобами, Рубенс відтворює буянню і красу природи в усіх її виявах. Замість лінії майстер віддає перевагу кольоровим плямам і світлотіньовим контрастам; принципи лінійної перспективи на його полотнах порушено задля посилення глибини, що створює ілюзію нескінченності художнього простору. У дусі своєї доби Рубенс поєднує природне й надприродне, дійсність і фантазію, тілесність і духовність. Позначилася на його творчості й притаманна бароковому мистецтву алегоричність: картини «Союз Землі і Води», «Алегорія Миру», «Алегорія Фортуни і Чесноти», «Алегорія Священної Мудрості» та інші.

Основоположником і лідером класицизму в живописі визнано французького художника *Жака-Луї Давіда (1748–1825)*. Його роботи вирізняються публіцистичною спрямованістю, прагненням до героїчних, волелюбних ідеалів, утілених через образи античності. Наприклад, сюжет картини «Присяга Гораціїв» – розповідь римського історика Тіта Лівія про трьох братів з роду Гораціїв, яких обрали, щоб боротися з кращими воїнами ворожого міста. Давід показав той момент, коли чоловіки, піднявши руки в традиційному римському вітанні, присягаються перемогти або вмерти, а батько простягає їм бойові мечі.

Представник французького класицизму *Нікола Пуссен (1594–1666)* також утілював ідеї своєї доби в образах героїв минулого. Виховну мету мистецтва художник убачав у тому, щоб навчати сучасників на гідному прикладі громадян античності.

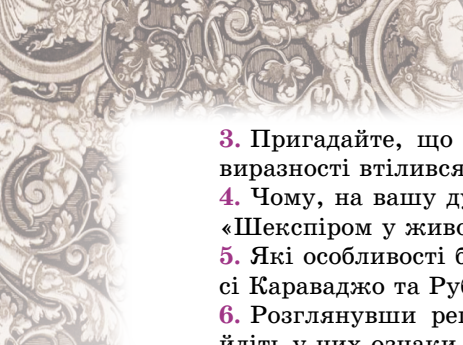
Згідно з принципами ідеального пейзажу, природа постає в Пуссена втіленням доцільності й досконалості. Зображуючи на її тлі міфологічних персонажів, художник висловлює ідеї вищої необхідності або долі, яка регулює взаємини людини та Всесвіту.

Так, полотно «Аркадські пастухи» розробляє вічну тему тлінності земного існування і неминучості смерті. У літературній традиції Аркадія виступає синонімом ідилічної країни, де люди живуть за мудрими давніми законами в абсолютній гармонії з природою. Пастухи на картині Пуссена стоять біля могили з написом *Et in Arcadia ego* («І я був в Аркадії»), тобто той, хто спочиває під надгробком, теж колись жив у щасливому місті, але й там його спіткала смерть.

*Н. Пуссен. Аркадські пастухи.
1637–1638 рр.*

1. Розгляньте репродукції картин Караваджо й простежте в них мотиви, притаманні філософській ліриці Дж. Донна.
2. Наголошуючи на суперечливості натури Караваджо, сучасники називали митця «геніальним чудовиськом». Знайдіть у роботах художника відображення його внутрішніх протиріч.

3. Пригадайте, що таке алегорія. Порівняйте, як цей засіб художньої виразності втілюється в живописі Рубенса та поезії Донна.
4. Чому, на вашу думку, російський художник І. Рєпін уважав Рубенса «Шекспіром у живописі»?
5. Які особливості барокового світосприйняття відобразилися в живописі Караваджо та Рубенса?
6. Розглянувши репродукції картин Ж.-Л. Давіда та Н. Пуссена, знайдіть у них ознаки класицизму як художнього напрямку.

Театральне свято

«Міщанина-шляхтича» комедіографу замовив сам «король-сонце» Людовик XIV. Автор замислив його як комедію-балет. У спектаклі багато музики й танців, дія розгортається на фоні декорацій, які надовго запам'ятовуються. Відомий французький актор та режисер Д. Подалідес назвав «Міщанина-шляхтича» *«найенергійнішою... найсонячнішою, наймузикальнішою»* з усіх п'єс Мольєра, а *«його текст – це музика слів, репліки там танцюють»*. Щоб переконатися в цьому, достатньо переглянути будь-яку з визнаних постановок твору. Глядач одразу розуміє, що бачить саме комедію-балет.

Захват публіки викликає спектакль «Міщанин-шляхтич» театру «Буфф дю Нор». «Дю Нор» – тому що розташований на півночі старого Парижа, а «Буфф» – бо саме така манера й стиль їхніх вистав: ігрова, жартівлива. Про цю постановку відгукнулася французька газета Le Monde: *«Цей «Міщанин-шляхтич» вирізняється витонченістю, легкістю і глибиною. (...) Пошук глибинних смислів не заважає спектаклю бути дуже смішним і простим для сприйняття... У ньому вищою мірою органічно поєднуються музика, спів, драматичне мистецтво й танець»*.

Сцени зі спектаклю «Міщанин-шляхтич» у театрі «Буфф дю Нор» (режисер Д. Подалідес, 2013 р.). Фото В. Паскаля

В Україні історію пана Журдена грали актори Національного академічного театру ім. І. Франка (Київ) та Луганського обласного академічного українського музично-драматичного театру.

До сюжету й образів «Міщанина-шляхтича» зверталися українські драматурги. І. Карпенко-Карий у комедії «Мартин Боруля» (1886) висміює бажання багатія-користолобця стати дворянином: Боруля мріє

видати доньку за «шляхтича», завести собак, їздити на полювання, грати в карти. У 1929 р. М. Куліш написав комедію «Мина Мазайло», використавши мольєрівський мотив. В основі сюжету – анекдотична історія про те, як харківський службовець Мазайло вирішив змінити прізвище, у якому вбачав причину всіх життєвих негараздів, на нібито престижне.

Комедія Мольєра «Уявно хворий» уходить до репертуару Київського академічного театру «Колесо» та Національного академічного театру російської драми ім. Лесі Українки, а «Дон Жуан» ставився на сцені Київського національного академічного Молодого театру.

Сцена зі спектаклю
«Дон Жуан» у Київсько-
му академічному
Молодому театрі
(режисер-постановник
С. Мойсєєв, 2012 р.)

Сцена зі спектаклю «Уявно
хворий» у Національному
академічному театрі
російської драми ім. Лесі
Українки (режисери
А. Кац, О. Гаврилюк,
2012 р.). Фото І. Сомової

Сцена зі спектаклю
«Уявно хворий» у Київсько-
му академічному театрі
«Колесо» (режисер-поста-
новник І. Кліщевська,
2014 р.)

Мольєрівські комедії продовжують жити на театральній сцені й радувати глядачів, змушуючи їх замислитися над питаннями, що ніколи не втратять своєї актуальності.

1. Як ви гадаєте, чим зумовлено популярність комедії «Міщанин-шляхтич»? Обґрунтуйте свою думку.
2. Чим відрізняється комедія-балет від комедії? Як ця особливість п'єси реалізується в театральних виставах.

Кіномистецтво: звернення до класики театру

У кінематографістів інтерес викликають не лише комедії Мольєра, а й сама особистість французького митця. Режисер Р. Тірар зняв яскравий та барвистий фільм «Мольєр» (2007). Відповідно до задуму Тірара, це не класична біографія: режисер оточив головного героя кінострічки, комедіографа Жана-Батіста Поклена, персонажами з його п'єс. «Я хотів зняти кіно, щоб поділитися своїм сприйняттям Мольєра, щоб розповісти про минуле сучасною мовою, – зауважив режисер. – На створення фільму мене надихнула біографія Мольєра, яку написав Михайло Булгаков. Французькі історики не можуть уважати її серйозним джерелом, адже багато що в ній – художня вигадка. Але я вирішив піти ще далі, ніж Булгаков...»

Серед п'єс Мольєра, які неодноразово екранізували, – «Школа дружин», «Скупий», «Дон Жуан», «Уявно хворий», «Тартюф» тощо.

Кадри з кінофільму «Мольєр» (режисер Р. Тірар, 2007 р.)

Перший фільм за комедією «Міщанин-шляхтич» зняли французькі кіномитці в 1922 р. (режисер Ж. де Фероді). Це була німа картина. У 1945 р. з'явилася американська версія (сценарист М. Бейкер). У 1977 р. «Міщанина-шляхтича» зняв радянський театральний режисер В. Шле-зінгер; за жанром це був фільм-спектакль. Трохи згодом, у 1982 р., ви-йшла художня стрічка француза Р. Кожіо.

Фільм К. де Шалонжа, який вийшов у 2009 році, дуже близький до мольєрівського сюжету й достовірно відтворює епоху, у яку відбувалися зображені події. Усе, що містить кожен кадр: архітектура, костюми, інтер'єр, атмосфера – одразу переносить глядача в XVII ст.

Кадри з кінофільму «Міщанин-шляхтич» (режисер К. де Шалонж, 2009 р.)

Головний герой картини переконаний, що гроші вирішують усе, і що він – неотесаний, грубий невіглас – цілком може стати своїм у високому товаристві завдяки чималому грошовому запасу. Однак шляхетність не купити за гроші, і з кожною спробою довести оточенню своє благородство міщанин дедалі більше стає смішним та жалюгідним.

Кадри з кінофільму «Міщанин-шляхтич» (режисер К. де Шалонж, 2009 р.)

1. Поміркуйте, чому твори, написані для театру, так цікавлять режисерів кіно.
2. Перегляньте фільм «Міщанин-шляхтич» (режисер К. де Шалонж, 2009 р.) та напишіть короткий відгук. Порівняйте екранізацію з літературною основою.
3. Прочитайте будь-яку з п'єс Мольєра, окрім «Міщанина-шляхтича», наприклад «Тартюфа» чи «Уявно хворого», та перегляньте одну з її екранізацій чи театральних постановок (на ваш вибір). Порівняйте оригінальний твір з фільмом (спектаклем). Чи сподобалася вам кінокартина (вистава)? Наскільки вона близька до сюжету та ідей книжки? Що нового привніс режисер і чи доречні відступи від твору? Чи переконливою вам здалася гра акторів? Що вас найбільше вразило в переглянутій кінострічці (постановці)?